

האהבה ושל הנוף הזה שלה מול אותו נוף ארץ-ישראלי היסטורי ואישי כאחד, ואין מגוון לכותב אלא לבחור בו, כי הוא כבר מזמן בחר בכותב. אחר היפים כשירי הקובץ הוא "מים קשים" שמשווה בין הנוף הקשה והגשמים הקשות "שלנו", הישראליים, לבין הנוף הרך והנשים הרכות "שלכם", על הרקע הסמלי של יעקב הנאבק במלאך; כך זה מסתיים כשיר: "... הוא כמעט נוצח בתאר המלאך, / בקול קטוע, מתגשם מעיפות, / את שדי רחל הרכים ואת/ מורדות הדבש של בטנה. / אז התקבצו האבנים שהניחו/ למראשותיו כלילות ההכנה שבטרם/ כנען, הוא חש כיצד גופו מתקשה/ למאמץ האחרון, המכריע, ששום/ כף-ידיך נקוצה כדי מלאכים/ לא תסכלו בהגיעו לארץ/ המבטחת, הקשה." (91) הספר להבינו ברכים שוות, מוסבר לקראת סיום, בשיר זה ובאחרים, כהישארות בארץ הזאת: כרגשותיה ובהותה. שירת דור ערשה זאת, אבל בטון אישי. שירה שיומרתיה לפרץ דרך, "להות אלטרנטיבה", צריכה היום יותר מארבע לעשות זאת בטון מאויר הרבה יותר. ברור לי שספר זה ממקד את כל הבעיות שחזר התחבט בהן במשך שנים רבות של כתיבה, והוא היפה והמרשים בספריו. אין לי ספק שיש כאן ניסיון ראוי להערכה ליצור זרם בשירה הישראלית, למרות כל חולשות הנוף הנפש שהזמן גרמן, והשירים מדווחים עליהן באומץ פיוטי שעד אכזריות עצמית, וביופי רב. עם זאת, הילידיות, שדור חזר ובחר בה בספר זה לאחר פקפוקים רבים והיסוסים רבים, אינה יכולה להיות חיאור החוויה שמן היציאה הפרטית מרחם אחד ועד ההיטמנות הפרטית בארבע אמות כחדות של עפר-הארץ. היא חייבת להיות לידה כללית חדשה, לידה הכל מתחדש בנוף הארץ החדש-ישן.

אורציון ברתנא

גולדברג ואחרים מבני הקבוצה, חחרת על יחס לגוף שהם כבר יצרו, משורר משורר על-פי אופיו. ולכן, המדל המשולב של שימוש בנוף ובסביבה גם לצורך תיאור זהות וגם לצורך תיאור רומנטי ואפילו אירוטי, איננו חידוש שלו. למרות זאת, הצורך שלו כמשורר לדווח בכנות, ללא כחל ושרק, לחשוף תחושה ולמפות אותה עד התאכזרות עצמית, הופך את השירים האלה שלו לחדשים בקיצוניותם ובבהירותם הלשונית. כאלה יש מעטים אצלנו. יש להביא דוגמא ממחשה – השיר "ממדים", שגם כותרתו היא כותרת ממחשה: "בחדר שנתנו לי מארחי יש/ מטת יחיד, אם נצמד ונצמטמט/ בשום-שכל, בטן על בטן, ירכימ/ על ירכימ, שדיך על חזי, אולי/ נהיה גדל חדש, אולי/ נהיה שיר" (90). אינך יכול שלא לכרוך את שירי האהבה הנואשים האלה, שיר-זמן, שיר-לעת-ערב, בהשתנות הנופים בשירת דור ולומר כי מאותו שורש נובעות שתי התפצלות: מי שמחפש מקלט בנוף האהבה הוא מי שלא מצא מקלט בנוף הארץ. התופעה של העמדת האהבה במקלל לנוף קיימת כבר בשירי הראשונים. אלא ששם הוא בא בביטחון צעיר אל הנוף ואל האהבה גם יחד. וכאן הוא מחפש מקלט בשניהם, ומה שלא מצא בנוף נרמה לו שמצא באהבה. ואולי מסתתר מאחורי חילוף-חיפוש זה דבר נוסף: החילוניות. גם שירי האהבה של דור הם חילוניים. הגוף הוא מה שיש; ואם זה גוף משומש, גוף יד-שנייה, כשם שהוא כותב באחד השירים, הרי יש להסתפק בכך. אבל מה לעשות שהתוגה והפחד גדולים מממדו הנוף? הכוח האחר מתגנב לשירים כלשתם, כפאתוס שבהם, אבל דור מסרב להדות בו במישור. עד כאן מגיע "כוח ההודאה" שלו. כזה הוא שייך לתקופתנו, חבל שכותרתו לא מספיקים לו להמשיך ולהסיק את המסקנות.

התחנה האחרונה

התחנה האחרונה בספר היא העמדה חחרת של

ערשה בו עם צרכיו ועם צרכי השירה שלא תמיד עולים יחד בקנה אחד. הוא גם הספר המובנה ביותר: כספר יש מבנה ורצף השירים הארוך אינו מקרי או סתמי: נופים מקומיים "ילידים" מתחלפים בהם בהדרגה בנפים זרים, צפוניים יותר; מתוכם צומחת אהבה אירוטית מאוד שביטוייה כאן חרף ונראש ללא תקדים בשירי הקודמים; או אז עומדת אותה אהבה מול סמלי הנוף הארץ-ישראלי שבהם הספר פותח. ארבע חטיבות ששיריהן אינם מופרדים לגמרי זה מזה. יחד הן מספרות סיפור שאין להתעלם ממנו. המעתק בנוף, מן הפרק הישראלי אל הפרק האחר, נעשה בעזרת הרומנטיקה ובעזרת ההיסטוריה גם יחד. זהו הסיפור הרומנטי הישן, כמו אותם יצר נרדמים של העופות למקומות חמים, אשר כבר ש"י אברמוביץ' נתן לו ביטוי קומי-טראגי ב'מסעות בנימין השלישי' בתיאור תכונת עוף-הנדוד אצל בנימין שלו, וכבר ביאליק עמד מול החלון "עם מרדומי החמה" להתגעגע אל הארצות ההן ש"עשו את חיינו לגהינום". בספר זה דור מדגיש את הדחף הרומנטי בכמה "שירי מעבר" המבטאים את ההכנה לשינוי הנוף. הנה למשל תחילתו וסופו של אחד מהם: "העיר שבה נולדתי היא/ העיר שבה אני יושב...// ולמה איפוא.../ — — — / ... ערגה כזאת תמלאני אל/ ערים שבהן לא נולדתי ובהן לא אשב לעולם?" ("עיר", 27). ההיסטוריה היא הרהורים על הזמן, שהיא אחד בכל מקום. התייחסות זו אל הנוף, המאפשרת כתיבה דומה לא רק על נוף ישראלי, יצרה שירת דור לפני למעלה מעשור. בכל מקום אומר הנוף לפרט שנשאר בעירומו הפרטי: לך אין סיכוי. הנופים כשיריו של דור, מן הנופים האנגליים שבספרו 'עפיפונים בהסתור הית', ועד הנה, וכאן עוד ביתר שאת, מלמדים דבר אחד חזר — את הבשורה הקשה של החלוף: הדובר משווה באחד השירים בינו לבין סנאי ("אח קטן" הוא מכהו): כשם שזה טומן בלוטיו בחורי האלון הצפוני, כן טמן הדובר את מה שניסה לשווא לשמר ב"חור" "עצים אחרים" — בתמונת נוף המולדת שלו. הניסיון לשמר ומפח-הנפש זהים לכל בכל מקום.

"הכניסיני תחת כנפך" ויותר

הפרק השלישי הוא האהבה. אל מפת הנוף האינטימי שלה נמלט כן גיל-העמידה אשר הזמן שמלמד אותו את תלותו המוחלטת בנוף הילדי שלו, בנוף הארצי-ישראלי שלו, מלמד אותו גם כי אין נוף העוצר בעד הזמן. וכך ערשה שירת דור את המהלך הבא שלה, שספרו הקודם, 'בראש השונות', כבר מבשר בצורה ברורה. תוגת הזמן, תוגת הגיל, מראה כי התודעה הלאומית, שהתממשה אצלו בעיקר בנוף, אינה משמשת מעצור מפני החרה האישית. יש צורך בהגנה חזקה יותר, מדווחת הדרך שעוברת בשנים האחרונות שירת דור. אי-אפשר להמיר את נוף המולדת, אבל הוא אינו מספיק — מדווחת גם שירת דור ככל שירה ישראלית בדורתו. חבל. וכך, פשוטו כמשמעו, מתחלף נוף המולדת בנוף הגוף. ושוב, גם מהלך זה כתוב בצורה ברורה ומפורשת בשיריו: "מפת המולדת חקוקה/ בעצמות, באישונים, ככתמ/ השמש, בגורילי העור. ומה על/ כתיבת-הארץ האחרת? הגבעות/ הרכות, שפסגותיהן מתקשות בהלוט/ סער, העמקים המתקפים, הרורים, / התחשים האפלים? / המפה הזאת איננה משורטטת. / אנחנו מתעטפים בה כשני/ ילדים נפחדים, מחליקים באצבעות/ רהות על קמטיה ופיתוליה/ וכפה כורי לומדים לבטא את/ כל גחלי אתריה החביים." ("מפות", 74). כך, ממדי הנוף הופכים להיות ארץ חדשה; כלומר מקום-חסות חדש. דור לא המציא דבר חדש. שירתו, שמושכת והולכת משלתסקי ולא

ספי שפר

את הלריתן

את הלריתן הפחל על הרחם
ואת השועל על הפת
ואת הזרזרן
על העינים הפקדתי
ואת העינים לראות

פי הרחם הגדולה והפח
לשועל פחל קלא עינים, ראוי
שיסירו מאפגו בסכין תדה
את השנה.

יש פלב

יש פלב אצלי ברחם
שנים שהוא צורח.
מתחפף פי.

בלילה, כשחלונות נפרדים לים.
עולה יללת פלב-הרחם
ומבהילה את עורכי הצמרות.
ואני אומרת לו — ששש
אני ערשה לו — ששש
עד שהוא נרצע אני משששה אותו
עד שהוא נרצע.

גופת מלכים

במכתש פפני ירח
פחלק האפל של אדמה
ערבנו פרדה מן הפנים המצארים:
תרצנו דגלים כחול הקשה
ובקפוק הצבתי לתוך —
"הנה הצענו לפסקת ההר".

בגן מרבה קומות תוד לנו ירחם שם,
אבל הצויה שעשינו קחבור גופנו
תקנט כמו גופת מלכים ביסודותיו
או תהלך בו רוח-רקסאים
באור מלא.